

DIDAKTIKA

Xodjaniyazova Zilola
UMFT universiteti talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada didaktika fanining mazmun-mohiyati, pedagogika tizimidagi oʻrni hamda taʼlim jarayonini tashkil etishdagi ahamiyati keng yoritilgan. Didaktikaning predmeti, vazifalari, asosiy tushunchalari va tamoyillari atroflicha tahlil qilingan. Shuningdek, zamonaviy taʼlim tizimida didaktikaning rivojlanish yoʻnalishlari va taʼlim sifatini oshirishdagi roli ochib berilgan.

Kalit soʻzlar: didaktika, taʼlim, oʻqitish, oʻrganish, taʼlim jarayoni, didaktik tamoyillar

Kirish

Taʼlim jamiyat taraqqiyotining muhim omili boʻlib, inson shaxsini shakllantirish va rivojlantirishda hal qiluvchi rol oʻynaydi. Taʼlim jarayonini ilmiy asosda tashkil etish, mazmunini toʻgʻri belgilash va samarali metodlardan foydalanish pedagogika fanining muhim vazifalaridan biridir. Ana shu vazifalarni oʻrganadigan pedagogikaning muhim boʻlimi — didaktikadir.

Didaktika taʼlim jarayonining nazariy asoslarini ishlab chiqib, oʻqitish va oʻrganish faoliyatini samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

Didaktika tushunchasi va kelib chiqishi

Didaktika soʻzi yunoncha “didasko” — “oʻrgataman”, “taʼlim beraman” degan maʼnoni anglatadi. Ilmiy tushuncha sifatida didaktika XVII asrda shakllanib, mashhur pedagog Yan Amos Komenskiy tomonidan taʼlim nazariyasi sifatida asoslab berilgan.

Didaktika taʼlim jarayonining maqsadi, mazmuni, shakllari, metodlari va vositalarini oʻrganib, ularning oʻzaro bogʻliqligini tahlil qiladi.

Didaktikaning predmeti va obyekti

Didaktikaning predmeti — taʼlim jarayonining qonuniyatlari, tamoyillari va mexanizmlarini oʻrganishdan iborat. Uning obyekti esa oʻqituvchi va oʻquvchi oʻrtasida kechadigan oʻqitish va oʻrganish jarayonidir.

Didaktika orqali taʼlim jarayonining qanday tashkil etilishi, qanday metod va vositalardan foydalanish lozimligi ilmiy jihatdan asoslanadi.

Didaktikaning asosiy vazifalari

Didaktikaning asosiy vazifalaridan biri taʼlimning maqsad va vazifalarini aniqlashdir. Shuningdek, u taʼlim mazmunini tanlash, tizimlashtirish va amaliyotga joriy etish bilan shugʻullanadi.

Bundan tashqari, didaktika ta'lim metodlari va shakllarini ishlab chiqish, ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish va natijalarni baholash masalalarini ham o'rganadi.

Didaktikaning asosiy tushunchalari

Didaktikada ta'lim, o'qitish, o'rganish, bilim, ko'nikma va malaka asosiy tushunchalar hisoblanadi. Ta'lim — shaxsga bilim berish va uni tarbiyalashga qaratilgan yaxlit jarayon bo'lsa, o'qitish o'qituvchining faoliyati, o'rganish esa o'quvchining faoliyati sifatida namoyon bo'ladi.

Bilim — o'zlashtirilgan ma'lumotlar majmui, ko'nikma — bilimlarni amalda qo'llash qobiliyati, malaka esa avtomatlashtirilgan harakatlar tizimidir.

Didaktik tamoyillar

Didaktik tamoyillar ta'lim jarayonini tashkil etishda amal qilinadigan asosiy qoidalar hisoblanadi. Ularga ilmiylik, tizimlilik va izchillik, ongli va faol ta'lim, ko'rgazmalilik, yosh va individual xususiyatlarni hisobga olish kabi tamoyillar kiradi.

Mazkur tamoyillarga amal qilish ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi va o'quvchilarning bilimlarni chuqur o'zlashtirishiga yordam beradi.

Didaktikaning zamonaviy ta'limdagi ahamiyati

Bugungi kunda didaktika zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uzviy bog'liq holda rivojlanmoqda. Interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va masofaviy ta'lim shakllari didaktikaning imkoniyatlarini kengaytirmoqda.

Zamonaviy didaktika ta'limni shaxsga yo'naltirilgan, ijodiy va mustaqil fikrlashni rivojlantiruvchi jarayon sifatida tashkil etishga xizmat qiladi.

Didaktikaning turlari

Didaktika mazmuni va qo'llanish doirasiga ko'ra bir necha turlarga bo'linadi:

Umumiy didaktika — barcha fanlar uchun umumiy bo'lgan ta'lim qonuniyatlari, tamoyillari va metodlarini o'rganadi.

Xususiy didaktika (fan metodikasi) — alohida fanlarni (matematika, ona tili, tarix va boshqalar) o'qitishning o'ziga xos usullarini o'rganadi.

Kasbiy didaktika — kasb-hunar va oliy ta'limda mutaxassis tayyorlash jarayonini tashkil etish bilan shug'ullanadi.

Didaktik qonuniyatlar

Didaktik qonuniyatlar ta'lim jarayonida doimiy takrorlanib turadigan bog'lanishlarni ifodalaydi. Asosiy qonuniyatlar quyidagilardan iborat:

Ta'limning jamiyat ehtiyojlari bilan bog'liqligi — ta'lim mazmuni jamiyat taraqqiyoti talablariga mos bo'lishi kerak.

Ta'lim va tarbiyaning uzviyligi — bilim berish tarbiya bilan birga olib boriladi.

Nazariya va amaliyot birligi — o'rganilgan bilimlar hayotda qo'llanishi lozim.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, didaktika pedagogika fanining muhim bo‘limi bo‘lib, ta’lim jarayonini ilmiy asosda tashkil etishda muhim ahamiyatga ega. Didaktik bilimlar o‘qituvchi faoliyatining samaradorligini oshiradi va ta’lim sifatini ta’minlashga xizmat qiladi.

Didaktikaning rivojlanishi zamonaviy ta’lim tizimini takomillashtirish va barkamol shaxsni tarbiyalashda muhim omil hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xaydarov. S.A.(2026). Pedagogik risklarni boshqarishda globallashuv jarayonlarning ahamiyati. International scientific journal. Interpretation and researches. 1(73).
2. Xaydarov. S.A. (2026). Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashuv jarayonidagi ahamiyati. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 3(1). 159-164.
3. Хайдаров С. (2025). Оилаларда фарзанд тарбиясига рухий таъсир ўтказиш. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
4. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.
5. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yo‘llari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.
6. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissini tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12.
7. Khaydarov S.A. (2025). On analysis of family factors and social creativity issues in the study of the psychological portrait of educational institutions' leaders. Tuijin Jishu/Journal of Propulsion Technology ISSN: 1001-4055 Vol. 46 No. 2.
8. Xaydarov S.A. (2025). Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashuv jarayonidagi ahamiyati. 3 (9). 261-265.